

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2021. október 18.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**EMELT SZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

**A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!
Szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor**

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget és válaszoljon a kérdésekre!

Rába György: Csodálatos utazás. Egy toposz alakváltozatai (részletek)

1) [...] A romantikusok elvágódása nem más, mint a tapasztalati világ, a valódi környezet kijavításának próbája, és nem „csodálatos utazás”.

Mikor mondhatjuk el, hogy a romantikus elvágódás, a messzire álmodozás átvált a *csodálatos utazás* toposzába?

A jelenséget a fiatal Babits költészete szemlélteti. 1907-ben keletkezett verse a *Messze... messze...* Az ötletet Gautier *Mit beszélnek a fecskék?* című költeménye sugallta: a költöző madarak sorra számot adnak idegen városokról, ahová télen vándoroltak. A vándorutat Babits Fogarason tartott előadásában úgy jellemezte, hogy ez a romantikus ösztön régi történeteket, idegen országokat és népeket jár be képzeletben. Azaz a verset létrehívó belső forma sarkalatos ellentéte a kalandos helyváltatásnak, még inkább a csodálatos utazásnak. Gyökere még a romantikus elvágódás.

Igazi *csodálatos utazás* az 1912-ből származtatható *Atlantisz*. Tárnya képzeletbeli csodajárás egy tengermélyi világban, az elsüllyedt Atlantiszban. A víz alatti birodalmat Babits leírásában tapasztalat fölötti lények és jelenségek teszik csodálatossá: virágszerű állatok áloméletű nyiladozása, Medúza-tekintetű és fejlábú polip s főként egy holt meseváros szétpikkelyeződött, kikorhadt falai, szobrai, oszlopai, ahol sötét zugokban emberi csontok hevernek, miközben hullámok alakjában a halál mutatkozik még Aphrodité szobra körül is. [...] Az *Atlantisz* elképzelt birodalma, ahogy az alcím vallja, „*egy világ, amely lemosdotta az életet*”. Ez az értelmezés a *csodálatos utazás*on kívül még a *pokoljárás*, az Alvilágba szállás toposzával is rokonítja a verset. A Babits ecsetjével festett Atlantiszban a kalandozás a mesébe csap át, ezért csodálatos jelenésnek tarthatjuk, mint ahogy kötetbeli besorolása szerint is a *Képek és jelenések* ciklusban található. [...]

2) „*Mély éjeken hányszor nézlek, te Térkép*”: ez a nyitány hagyományos életképre vall. Lévén *A szegény kisgyermek panasza*inak egyik tagverse, helyzetdal vagy szerepvers. Csakhogy óhatatlanul eszünkbe juttatja fölmenőjét: „*A kisdíák mereng mappán és tarka képen /s a Mindenség neki, mint lelke éhe tág.*” Baudelaire költeményének (*Az utazás*) az intonációja így, Tóth Árpád tolmácsolásában bizonyítja a rokonságot. Mégis mekkora a különbség! Poémájának születésekor Baudelaire úgy jellemezte alkotását, hogy megreszketteti a természetet és főként a haladás híveit. Baudelaire szánhatta versét haladásellenes pamfletnek, költői szemléltetése azonban a romantikus képzelet révén festői jelenetekben, képsorokban nyilatkozik meg. Kosztolányi kisgyermeké, ez a felnőtt tapasztalatok híján eszmélkedő agy saját félelmeivel, vágyaival tölti meg térkép fölötti világjárását, egy naiv lélek tudatának még árnyalatlan fogalmait. Ám ültében is utazik, és ha Baudelaire-rel ellentétben szűkölködik is a helyi színeket izzító élményekben, csavargása mégis csodálatos: „*hipp-hopp valóra válnak a mesék*”: így magyarázza képzeletbeli kalandjait a fiúcska, Kosztolányi költői mása. Utazása csodálatos természetét a valóság és a naiv természethit ellentétének föloldása szabja meg. [...]

3) Tóth Árpád a zárt terekből: a mulatóból (*Orfeumi elégia*), ligetből (*A vén ligetben*), szobájából (*Légyott, Lámpafény*) eljut a Naprendszerbe. „*Elindultam a Marsba*” – írja Tóth Árpád, és magyarázza: „*lecsavartam / A gravitációt*”. Ennek az utazásnak a csodája korántsem parányi. *A Marson* című vers tárgya képzeletbeli űrutazás, mégpedig akkor, amikor ilyen vállalkozást még csak utópiának tartottak. De a vers elbeszélésével ellentétben a Marson még ma sem járt ember. Tóth Árpád számadása nem egyéb, mint a lelkiek, jelesül a világfájdalom kivetítése egy másik bolygóra. Tapasztalaton túli élmény, mondhatjuk rá ezt a paradoxont. Irodalomtörténeti megfogalmazással élve elszakadás a költői én dekoratív, leszűkített mozgásterétől, de nem lényegi önmagától, a tragikus önszemlélettől. Mindamellett más kicsengésű a befejezés fintora: a költő mintegy zárójelbe teszi a teljes kompozíciót a mélabúsan ironikus záróakkorddal: „*Szigetelő kesztyűim / Lehúztam csöndesen / És reggelre meghaltam / Egy villamos hegyen.*” Az űrbeli képzelt utazás bármily messzire jut, a kaland bármennyire csodálatos, mégis mentális¹ esemény. [...]

4) Tóth Árpád képzelt Mars-utazásával nagyjából egy időszakban Babits is elindul az űrbe. *A Hazám! a Nyugat* 1925. február 16-i számában jelent meg, így föltehetően az év elején keletkezett. A költői én a családi fészek életképéből indítja látományát, és csodálatos utazásának állomásai a szülőváros, a haza, Európa és a földgolyó, sőt azon is túl a kozmosz, hogy ugyanezen az útvonalon térjen vissza bölcsőhelyére. A képzeletben és legalább ennyire intenzíven lélekben megtett oda-vissza út a Babitsnak oly kedves nietzschei örök visszatérés alakváltozata. Ellentétben olyan korai csodálatos utazásával, mint az *Atlantisz*, a *Hazám!* számos motívuma a valóságos világot tükrözi, egyfelől a környezet érzékelhető, másfelől a földgolyó, majd az űr szabad szemmel észlelhetetlen és a vers terében csupa spirituális, mentális jelensége együtt olyan lelki kaland, melynek filozófiai hajtóanyaga van. A kompozíció többé nem a fantáziáló kíváncsiság terméke, hanem a tapasztalati tények, ideértve például Babits avignoni emlékképét is, valamint a teremtő bölcsélet együtthatásában alakul remekké [...]

5) Kosztolányi ifjúkorától kezdve rendszeresen járt külföldön. Várható volt, hogy valamelyik utazása előbb-utóbb a csoda élményével ajándékozza meg. Ezt az élményt tolmácsolja egyik verses útirajza, a *Bologna*. A helyszín dicsőítését a lelkiállapot leírása készíti elő. „*Tűrhetetlen / vágy fogott el, hogy szaladjak, / kóboroljak, megfürödjek, / elmerüljek, elterüljek / az idegen életekben.*” A csodát Kosztolányi is javarészt magában hordja, ahogy ezt a följajzott hangulat érzékelteti, a megérkezés után is messzire ingerlő utazási láz. Kezdeti tapasztalata is expresszív fölhangoltságának tükrözi: „*Mindenünnen fény kiáltott, / fény sikoltott rám az úton / mint egy emlék, mint a múltból, / fény kiáltott, hogy megálljak, / fény kiáltott, hogy maradjak.*” [...] Kosztolányi önéletrajzi valóságú, lelkes mediterrán beszámolója és a szegény kisgyermek messziségbe sóvárgása közt első meggondolásra a különbség a tényleges idegenbe vetődés meg a képzeletbeli elkalandozás ellentétében áll. Nem kevésbé igaz, hogy a térkép tengere fölött merengő kisfiút a költő akkori mélylélektani érdeklődésével örökítette meg, míg Bologna éjszakai lüktetését: a diákok embersűrűségét, a lépten-nyomon fortyogó kávéfőzőket, a darált jégre csorranó hűsítőket és az utcaszerte zsvajgó csevegést az ábrázoló szemével leste meg, ám a hétköznapok ihletéhez a *Meztelenül* avantgárd színei csináltak kedvet. Mindamellett a világlátás ösztöne minden nemzedéktársánál erősebben élt Kosztolányiban. Karátson Endre föltáró értékű tanulmányban vezeti le az író alakmása, Esti Kornél uralkodó jellemvonását „par

¹ mentális: az elmében létező, gondolati

excellence utazó”² jelleméből. Ugyan a novella és az utazás mint epikus tárgy egymásnak születtségéből indul ki, de évről évre Kosztolányi utazási szenvedélyének természetét és szellemi élményét testvériesíti. E kettőnek az írói önarckép vonásait kirajzoló részleteit így idézi: „*A fiatal ember, aki ott ül, az olasz könyvvel a kezében, voltaképpen ő is, meg nem is ő, mindenki lehet, akit akar, mert a folyamatos helyváltoztatással a helyzetek végtelen lehetőségbe jutott, holmi lelki álarcosbálba.*”

Forrás: Rába György 2008. Csodálatos utazás. Egy toposz alakváltozatai. In: Rába György (szerk.) *Az ünneptől a hétköznapi ünnepek felé.* Argumentum Kiadó, Budapest. 43–55.

Módszertanilag indokolható célból a feladathoz igazított szöveg.

1. Adja meg az ’utazás’ szó három szinonimáját a szöveg alapján!

kalandos helyváltoztatás / kalandozás / csavargás / csodajárás / vándorlás / folyamatos helyváltoztatás / kóborlás / vándorút / világjárás / idegenbe vetődés

Adható 1, 0 pont. A három szinonima együttesen ér 1 pontot.

2. Állapítsa meg az olvasott szöveg segítségével, hogy az alábbi versrészleteknek ki a szerzője, mi a mű címe! Ügyeljen a szerző nevének pontos helyesírására!

- a) „Nem tudott az éj aludni,
Annyi fény volt, annyi ember,
annyi lány és annyi ifjú,
ismeretlen ismerősök.”

Kosztolányi Dezső: *Bologna*

<https://mek.oszk.hu/0070/00753/html/vers1303.htm>

- b) „Fáztam. Nagy volt a csend, és
Körül a rozsdakék
Távolban újra láttam
Örökegy tengerét

Az Ūrnek...”

Tóth Árpád: *A Marson*

<http://mek.oszk.hu/01100/01112/01112.htm#238>

- c) „...és látok egy elsülyedt várost, félig leomolva, némát,
egy holt mesevárost kéken a víz remegő üvegén át.”

Babits Mihály: *Atlantisz*, egy világ, amely lemosdotta az életet

<https://epa.oszk.hu/00000/00022/00123/03969.htm>

- d) „Óh, mily nagy is a föld a lámpák fénykörében,
s ha már emlékezünk, mily kicsiny a világ!”

Baudelaire: *Az utazás*

<http://mek.oszk.hu/00400/00477/00477.htm#d5726>

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont. A szerző / a szerző családneve és a cím együttesen ér 1–1 pontot.

² par excellence: kiváltképpen, elsősorban

3. Fejezze be úgy a megkezdett mondatokat a szöveg alapján, hogy az utazók szó a két mondatban más-más mondatrész legyen!

A romantikus utazók ALANY

elvágyódnak a valóságos, tapasztalati világból / álmodoznak // régi történeteket, idegen országokat és népeket járnak be képzeletben / a helyi színeket izzító élményeket élnek át.

A csodálatos utazók BIRTOKOS JELZŐ

kalandozása a mesébe csap át / útja a lélekben megtett oda-vissza út / utazása mentális esemény / utazása lelki kaland, melynek filozófiai hajtóanyaga van.

VAGY

A romantikus utazók BIRTOKOS JELZŐ

célja a valódi környezet kijavítása.

A csodálatos utazók ALANY

a tapasztalaton túli élményeket keresik / képzeletbeli csodajárók / elszakadnak a költői én leszűkített mozgásterétől /

Összesen adható 2, 1, 0 pont

Más, tartalmilag és nyelvtanilag is helytálló válasz elfogadható.

4. Állítsa ellentétpárba – akár idézetekkel, akár saját szavaival – az alábbi két Kosztolányi-idézet utazóját a szöveg 2. és 5. bekezdése alapján!

„Mély éjeken hányszor nézlek, te Térkép”	„Tűrhetetlen / vágy fogott el, hogy szaladjak, / kóboroljak, megfürödjek, / elmerüljek, elterüljek, / az idegen életekben”
A kisgyermek felnőtt tapasztalatok híján vágyaival tölti meg a térkép fölötti világjárását.	A felnőtt utazó „önéletrajzi valóságú, lelkes mediterrán beszámolót” ír.
A gyermek képzeletbeli kalandozásra indul / sóvárog idegen tájak után.	A felnőtt ténylegesen idegenbe vetődik.
A merengő, álmodozó szemével látja a világot.	Az ábrázoló szemével látja a világot.

A fenti ellentétek más, helytálló megfogalmazásban is elfogadhatók. Egy szembeállítás ér 1 pontot.

Adható 2, 1, 0 pont

5. Az *Odüsszeia* a görög mitológia utazástörténetei közül való. Az úton levés metaforikus értelemben vett jelentései közül nevezzen meg kettőt, amelyek jellemzőek Odüsszeuszra!

- az egyéniség kibontakozásának kerete az utazás
- a főhős személyisége gazdagodik
- az utazás során bölcsébbé, tapasztaltabbá válik
- az utazás tanulás, megismerés
- az utazó beavatódik idegen világokba
- önismeretre tesz szert
- máshogy látja a világot és önmagát
- a lélek megtisztulásának útja is lehet
- belső utazás önmagunk felé
- az önazonosság megtalálásának útja

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de helytálló megoldás elfogadható. Helyes válaszelemenként 1 pont.

Adható 2,1,0 pont

6. Az írók, költők már számtalanszor bizonyították, hogy képesek újraírni a homéroszi hagyományt. Támassa alá három állítással, hogy újabb értelmezési lehetőséget tartogat az alábbi versrészlet!

Kavafisz: *Második Odüsszeia* (részlet)

„A sóvárgás elfogta a tenger iránt.
Gyűlölte levegőjét a szárazföldnek.
Álmát zaklatták éjjelente
A napnyugat kísértetei.
Elfogta a nosztalgia
a hajóutak iránt, és a reggeli
érkezések iránt a partokra, ahová
- micsoda öröm!- először lépsz.
Télemakhosz gyöngédségét,
hűségét Pénelopénak, atyja öregségét,
a régi barátok, a nép,
az odaadó nép szeretetét,
és békességét és megnyugvását
Házának elúnta. S elmenekült.
Mikor pedig Ithaka partjai
fokról fokra elhalványultak előtte
és teljes vitorlázattal hajózott nyugat felé [...] érezte, hogy újra él...”

Kavafisz: *Második Odüsszeia*. Ford.: Déri Balázs
<http://www.kalligramoz.eu/Kalligram/Archivum/2005/XIV.-evf.-2005.-szeptember-oktober/Hazateres-Hellasbol-A-siracusai-Timolaosz-Sirfelirat-Masodik-Oduesszeia-Poszeidoniaiak-Menekueltek>

Lehetséges válaszelemek:

- a költő elhatárolja magát a homéroszi hagyománytól, (ezt jelzi pl. a hexameter elhagyása, a cím: *Második Odüsszeia*)

- a megszokott értékvilág – otthon, család, nyugalom, biztonság, hűség, szeretet – elutasításával találkozunk
- az ismeretlen lesz az érték
- a nyugalom unalommá válik
- egy új értékrend fogalmazódik meg
- Ithaka hiánya és a honvágy helyébe a tenger, az utazás iránti szomj, a hajóutak iránti nosztalgia lép
- Ithaka nem a megérkezés, hanem az örök elindulás
- a bolyongás és a megérkezés felcserélődik
- a második/sokadik Odüsszeuszak el kell indulnia, hogy hazataláljon – önmagához

Adható 3,2,1,0 pont

7. Berzsenyi Dániel *Osztályrészem* című művének első két versszaka az ifjúságból a férfikorba érkezés tényét rögzíti. Olvassa el a versrészletet, majd válaszoljon a kérdésekre!

Partra szállottam. Levonom vitorlám.
A szelek mérgét nemesen kiálltam.
Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben
Izzada orcám.

Béke már részem: lekötöm hajómat,
Semmi tündérvész soha fel nem oldja.
Oh te, elzárt hely, te fogadd öledbe
A heves ifjút!

a) Kitől kölcsönözte Berzsenyi a hajómetaforát?

Horatiustól, akinél a hajó az életen való biztonságos átjutás (a belső egyensúlyra törekvő magatartás) toposza

Adható: 1, 0 pont

Az **a)** feladatban nem szükséges, hogy a vizsgázó megadja a horatiusi hajótoposz jelentését, enélkül is megadható az 1 pont, mivel a **b)** feladat megoldásához úgyis tudnia kell ezt a jelentést.

b) Milyen új jelentéssel gazdagodik az eredetihez képest a hajókép ebben a versben?

a beérkezés / megállapodás / a felnőtt korba lépés / az álmok, vágyak elengedésének / az adott helyzet elfogadásának metaforája

Adható: 1, 0 pont

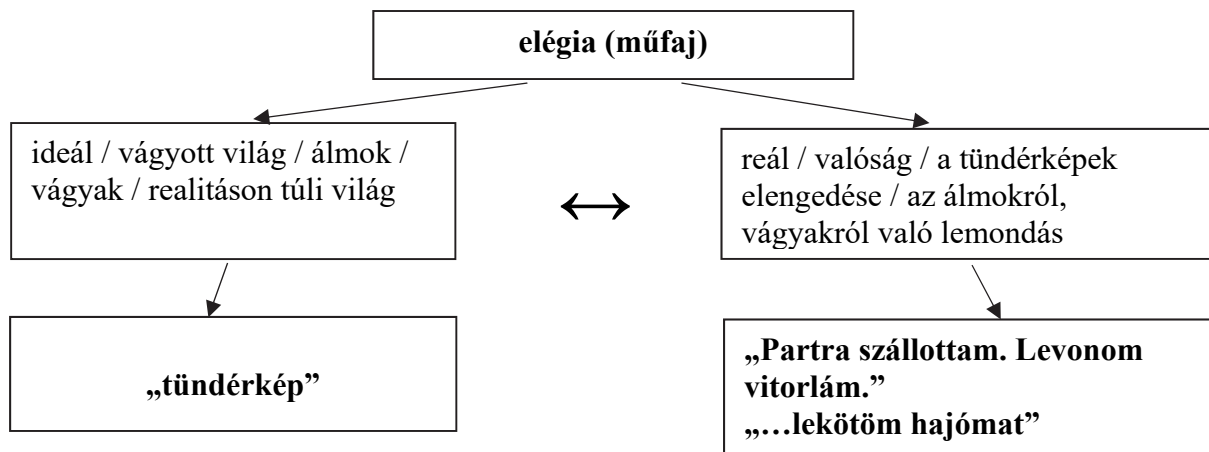
c) Melyik két azonos szerkezetű mondattal / tagmondattal nyomatékosítja ezt az új jelentést a költő?

„Levonom vitorlám.” és „lekötöm hajómat,”

Adható: 1, 0 pont.

A **c)** feladatban a vizsgázó csak akkor kaphat pontot, ha a párhuzam mindkét tagját megnevezi.

d) A 'tündérkép' metafora hogyan teszi lehetővé a vers elégiaként való olvasását? A táblázat kitöltésével válaszoljon! (Gondoljon a műfaj sajátosságaira!)

- az elégiát az ideál és a reál, a vágyott és a valóságos világ közti **ellentét** jellemzi, ahol az értékek hiányához belenyugvó magatartás társul (Schiller)
- a 'tündérkép' a realitáson túli világ, az álmok, vágyak, lehetőségek az **ideál**
- a partra szállás, a levont vitorla, a lekötött hajó pedig a tündérképek elengedése, azokról való lemondás a **reál**

Adható: 2, 1, 0 pont

A **d)** feladatban akkor adható meg a 2 pont, ha a vizsgázó rámutat az ideál és reál, vágy és valóság ellentétére: tündérkép ↔ a partra szállás, a levont vitorla, a lekötött hajó képe

Összesen adható: 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont

8. Voltaire híres regényének, a *Candide*-nak a műfaját több műfaji alcsoportba is besorolhatjuk. Az alábbi részlet alapján igazolja, hogy a mű egyszerre próbatételes kalandregény, utaztató regény és tézisregény! Állítását támassza alá a szövegből vett egy-egy részlettel! Ügyeljen arra, hogy válaszában a műfaji sajátosságok és a példák egyaránt szerepeljenek!

„Minden esemény egyetlen láncsort alkot ezen a legeslegjobb világon; mert hisz ha nem rúgják fenéken, s nem ebrudalják ki egy szép kastélyból Kunigunda kisasszonyért, illetve szerelme miatt; ha nem gyötri meg az inkvizíció; ha nem járja be gyalog Amerikát; ha nem dőfi le az ifjú bárót, és ha nem veszíti el száz eldorádói juhocskáját, bizony nem ehetne itt befőtt cédrátot és pisztáciát.”

(Voltaire 1993. *Candide*. Fordította: Gyergyai Albert. Ikon Kiadó, Budapest.)

Lehetséges válaszelemek:

- **próbatételes kalandregény:**
 - lazán összefüggő kalandok sorozata / sok kaland (*inkvizíció, Amerika, a báró megölése*)
 - a főhős kibillen a nyugvópontról (*kiebrudalják a kastélyból*)
 - a cselekmény egy új nyugalmi állapot kialakulásával zárul (*befőtt cédrát és pisztácia evése*)
- **utaztató regény:**
 - különböző társadalmi berendezkedésű világokat ismer meg a főhős / sok helyszínen jár (*a kastély, Amerika, Eldorádó, itt = kert*)

- **tézisregény:**
 - egy filozófiai, bölcséleti, morális állítás (*ez a legeslegjobb világ*) igazolásának vagy cáfolásának szándékával megírt regény

Adható 3, 2, 1, 0 pont

Az igazolás/állítás (a műfaji sajátosságok) és a példa együtt ér 1 pontot.

9. A labirintus az irodalom egyik sokszor feldolgozott ősképe, archetípusa. Egészítse ki a mondatokat úgy, hogy az Ön által megalkotott, 3-5 szóból álló tagmondat grammatikai alanya egy-egy irodalmi mű/mítosz megnevezett szereplője legyen! A létrehozott mondat tartalmában kapcsolódjon a kapott idézethez is! (A névelőt ne számítsa önálló szónak tagmondatában.)

Lehetséges válaszlelemek:

a) A vándornak a labirintusban választania kell az elágazások, kereszteződések között éppen úgy, ahogy **Csongor választott a hármas útnál.**

„*Oh, de mellyik nem közép itt?...*

Vagy tán vége sincs az útnak,

Végtelenbe téved el,

S rajt' az élet úgy vesz el,

Mint mi képet jégre írnak?"

Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*

<https://mek.oszk.hu/01100/01122/html/cst02.htm>

Adható: 1, 0 pont. 1 pont akkor adható, ha a vizsgázó tagmondatában Csongor a mondat alanya.

b) **Ariadné egy fonalat / gombolyagot adott Théseusnak,** melynek segítségével Théseus kijutott a labirintusból a bika megölése után.

„*A könnyű hajó és a szelíd szelek elvitték Théseust a dicső Minos büszke székvárosába. Meglátta az athéni hőst a krétai királylány. [...] El sem mozdította vágyódó szemeit az ifjúról. [...] Titkon megegyezett az idegennel és egy gombolyagot adott neki.*”

Trencsényi-Waldapfel Imre 1983. *Mitológia*. Budapest, Gondolat Kiadó.182. A feladathoz igazított szöveg.

Adható: 1, 0 pont. 1 pont akkor adható, ha a vizsgázó tagmondatában Ariadné a mondat alanya.

Összesen adható: 2, 1, 0 pont.

10. Ismerje fel az alábbi utazókat, vándorokat az alábbi szövegrészek alapján, majd oldja meg a feladatokat!

Szövegrészek	Utazó /vándor	Feladatok
<p><i>Minden</i> országot bejártam, <i>Minden</i> messze tartományt, S aki álmaimban él, A dicsőt, az égi szépet Semmi földön nem találtam. Vörösmarty Mihály: <i>Csongor és Tünde</i> https://mek.oszk.hu/01100/01122/html/cst01.htm</p>	Csongor	<p>Nevezze meg a dőlt betűvel írt szóismétlés fajtáját a versrészletből!</p> <p>anafora</p>
<p>Még egyet sóhajtottam, aztán ásítottam. Úgy vigasztalódtam, ahogy tudtam. <i>Megállapítottam, hogy „küzdöttem és győztem”</i>. Elértem azt, amit lehetett. Vajon a villamosban ki érhet el többet egy kényelmes ablakülésnél? Tűnődve, szinte elégedetten gondoltam vissza borzasztó tusám egyes mozzanataira...</p> <p>Kosztolányi Dezső: <i>Esti Kornél</i> https://mek.oszk.hu/00700/00744/00744.htm#18</p>	Esti Kornél	<p>Nevezze meg pontosan a dőlt betűvel írt összetett mondat szerkezetét!</p> <p>alárendelő összetett mondat, tárgyas/tárgyi alárendelés</p>
<p>Az emberélet útjának felén egy nagy sötétlő erdőbe jutottam, mivel az igaz utat nem lelém.</p> <p>Ó szörnyű elbeszélni, mi van ottan, s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon: már rágondolva reszketek legottan.</p> <p>Dante: <i>Isteni színjáték</i> http://mek.oszk.hu/00300/00362/html/isteni1.htm</p>	Dante	<p>Nevezze meg a műrészlet rímképletét és strófaszerkezetét!</p> <p>a b a b c b tercina</p>
<p><i>Pihenni</i> már. – Nem, nem lehet: Vész és vihar hajt engemet, Alattam a föld nem szilárd, Fejem fölött kétélű bárd... Tovább! tovább!</p> <p>Arany János: <i>Az örök zsidó</i> http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs185306.htm</p>	az örök zsidó / Ahasverus / Kartaphilosz	<p>Nevezze meg a dőlt betűvel írt szó szófaját!</p> <p>főnévi igenév</p>

Adható: 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont

11. Kovács András Ferenc kortárs költő alábbi versrészlete megidéz egy olyan művet, amelyre Rába György szövege is utal.

„Kék Portugálhon, bor hona!
Gitár, sikátor, orgona.
Napfény zenél, a szél ha fú.
Tömjén, spaletta, mélabú.”

a) Melyik műről van szó? Adja meg a szerző teljes nevét és a mű címét!

Babits Mihály: *Messze... messze...*

b) Egészítse ki az alábbi mondatot a fenti részletre vonatkozóan!

A pillanatképszerű, impresszionista látványt elsősorban a **nominális / névszói** stílus teremti meg.

Adható: 2, 1, 0 pont.

12. Válasszon az alábbi két [a) vagy b)] feladat közül! A választott feladat betűjelét karikázza be! Csak az egyik feladatot kell megoldania!

Utazni nemcsak térben, de időben is lehet.

a) Jellemezze Krúdy *Szindbádjának* időutazását három érdemi elemmel!

Lehetséges válaszelemek:

- képletes utazásai többnyire időben visszafelé történnek
- jelenéről alig tudunk valamit, leginkább múltjáról értesülünk
- a jelenben lezajló esemény csupán kiindulópontja a múltbéli hangulatokat, benyomásokat megelevenítő utazásnak
- a múltból alig maradt meg valami, hatalmas a távolság emlék és valóság között, a múlt újraélése lehetetlen
- a novellák visszatérő kulcsmotívuma az álom, mely fellazítja a novellák időszerkezetét

VAGY

b) Jellemezze *Az ember tragédiájának* időszerkezetét három érdemi elemmel!

Lehetséges válaszelemek:

- a kétszintes drámamodellnek megfelelően az időviszonyok is osztottak a műben
- a keretszínekben az idő végtelen, örökkévaló (Úr, Lucifer létezése)
- teleologikus idő-/ történelemszemlélet
- Ádám és Éva ideje a paradicsomban jelöletlen, mitikus idő
- Ádám határhelyzetben – a paradicsomi lét és az e világi lét – között álmodik
- az álomszínek a végtelen idő folyamatának kinagyított időpillanatai
- a történelmi színekben, a földi szférában az idő véges
- az ember sorsa a mulandóság

Adható 3, 2, 1, 0 pont

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de helytálló megoldás elfogadható az a) és a b) résznél is.

Ha a vizsgázó mindkét feladatba belekezdett, akkor az a) feladatot kell értékelni.

13. Értelmezze Rába György szövegének utolsó mondatát! Kifejtésében a kiemelt lényegi elemek közül kettőre mindenképpen térjen ki! Ügyeljen megfogalmazása nyelvi minőségére is!

*„A fiatalember, aki ott ül, az olasz könyvvel a kezében, voltaképpen ő is, meg nem is ő, **mindenki lehet, akit akar, mert a folyamatos helyváltoztatással a helyzetek végtelen lehetőségébe jutott, holmi lelki álarcosbálba.**”*

Lehetséges válaszelemek:

- az ember az utazások során (a folyamatos helyváltoztatással) mindig új és új helyzetekbe kerül, új lehetőségekhez jut
- kipróbálhat, megélhet új szerepeket (mindenki lehet)
- azonosulhat ezekkel a szerepekkel (ő is)
- elutasíthat szerepeket (nem is ő)
- az álarcosbál lehet az önkeresés, elbizonytalanodás, rejtőzés, de lehet a sokféleség kipróbálása

Adható: 3, 2, 1, 0 pont, amelyből egy a megfogalmazás minőségétől függően jár.

Elfogadható más, releváns egyéni álláspont is.

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ÁLTALÁNOS ELVEI

1. A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!
2. A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.
3. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.
4. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.
5. A javítási-értékelési útmutató közli a műértelmező szövegalkotás, valamint a reflektáló szövegalkotás feladatokra adható pontok teljesítménytartományait.
4. Az értékelő az adott feladatmegoldást az egyes értékelési szempontokon belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, beleértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.
6. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válasz elemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
7. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldja meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont esetében 0 pont.

MŰÉRTÉLMÉZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA Tartalom – adható összesen 15 pont. A bázisszöveg és feladat értéke; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek a feladat szempontjainak, szövegbázisának való megfelelése (problémaérzékenység, lényeglátás, témataratás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás) szerint.	
Pont	A teljesítménytartomány jellemzői
15–12 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tárgyi-fogalmi tudás meggyőző alkalmazása; indokolt példák, hivatkozások;
11–6 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; a tárgyi-fogalmi tudás részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény;
5–0 pont	alig vagy nem reflektál a feladatban adott szempontokra; többségükben felületes, tartalmatlan közlések, megalapozatlan állítások; hiányos, téves tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések;
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés), a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400–800 szó) szerint.	
5–4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem;
3–2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem;
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szó alatt); elvárt feletti terjedelem (900 szónál több);
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a stílus, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10–8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság;
7–6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba;
5–3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben;
2–0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat;

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA

Olvassa el és értelmezze Mándy Iván (1918–1995) alábbi novelláját! Mutassa be, mi mindenben tér el *A szobában* című írás a klasszikus műfajtól! Térjen ki arra, hogyan alakulnak a novella tér – idő viszonyai! Vizsgálja meg, hogyan érvényesülnek a szereplői és elbeszélői nézőpontok a műben, és milyen nyelvi megoldásokkal él a narrátor annak érdekében, hogy kifejezze a hiányt mint létérzést!

Fogalmazása 400–800 szó terjedelmű legyen!

Mándy Iván: *A szobában*

Bent állt a szobában. Az éjszakai szobában. Félálomban bújt ki az ágyból. Magára kapta a frottírköpenyt, kisurrant a hálóból. Nesztelenül behúzta maga mögött az ajtót. És egyszerre csak odabent az ebédlőben.

A bútorok nem törődtek vele. Észrevették, de egyszerűen nem törődtek vele. Csak hadd ácsorogjon ott az ajtóban.

A holdfény átvilágított a függönyön. A szoba elmerült a csöndben és ebben a furcsa, fehér fényben.

A bútorok mozdulatlansága. Ahogy a székek körülveszik az ebédlőasztalt. Talán éppen megbeszéltek valamit. Megbeszélést tartottak. Az ebédlőasztal egy hírt közölt velük. A székek továbbadták a szekrénynek. A szekrény a nagy komódnak és a kis komódnak. Pusmogva tárgyaltak. De minden abbamaradt, ahogy ő belépett.

Mélységes hallgatás. Az asztal sértődöttsége. A székeké. Itt van! Még be merte ide tolni a képét!

A férfi a köpeny övét csavargatta. Egészen szorosra húzta, majd kioldotta. Egy hangra várt. Egy reccsenésre. A székeket nézte, ahogy kissé előredőlve ráhajolnak az asztalra. Lassan, szinte mozdulatlanul ráborulnak.

Tudják, hát persze hogy tudják!

Elindult az asztal körül. Megérintette az egyik szék hátát. Mintha magyarázkodni akarna. Vagy éppen mentegetőzni. Ide figyeljete! Ki tudja, mikor kerül sor arra... Még hónapokig itt maradhattok... talán egy fél évig is. És higgyétek el, nem én főztem ki ezt az egészset!

Azok oda se figyeltek. Rá se hederítettek, ahogy ott mászkált mögöttük. Nevetséges alak! Másra akarja kenni ezt az ügyet!

Körülöttük járkált. Végigsimított a vállukon. Egy váratlan mozdulattal hátrahúzta az egyik széket. Úgy ült mereven, mozdulatlanul. Hát akkor tessék! Beszéljessünk!

De azoknak semmi kedvük se volt az ilyesmihez.

Ő meg előrehajolt. Tenyerét rácsúsztatta az asztal lapjára.

– Az az igazság...

– Mi az igazság? Halljuk!

– ...hogymár régen el kellett volna adni benneteket!

Kimondta! Most aztán kimondta!

Úgy maradt előrehajolva. Végignézett a társaságon. A társaság tagjain.

Azok csak hallgattak. Talán várták a folytatást. Tessék! Most már csak pakoljon ki mindennel! Roskatag ócskaságok vagyunk! Semmi helyünk egy lakásban! Egy *jobb* lakásban!

A férfi beburkolózott a köpenyébe. Egy pillanatra maga felé fordította a szomszéd széket. Visszatolta. Megint csak végignézett a székeken. Mintha mindegyikre rá akarna ülni egy pillanatra, valamilyen félreértett tapintatból.

Egy árny hintázott a függönyön. Előrelendült. Belevetette magát a sötétbe.

Lélegzést lehetett hallani. Egyenletes, mély lélegzést. Halk, csúfondáros nevetést. Egy alig hallható hangot.

– Nem kísérsz el! Engem nem kell elkísérni sehova!
Ki lehet ez? Egy kislány? Miféle kislány?
A férfi várt, figyelt. De a hang elhallgatott. Talán itt áll a háta mögött az a lány. Meg a többiek, akik elfoglalták az éjszakai szobát.
Elfoglalták?
Nevetséges. Mindig is az övék volt.
Közben egy férfihang. Mintha már nagyon régen beszélt volna, kissé panaszosan, szemrehányóan. – De hát mindig én kísértelek el Gizi nénihez! Amióta csak odajársz hegedülni. Én mutattalak be a Gizi néninek. – Szünet. – És azt se felejtsük el, hogy én beszéltelek rá erre az egészre. Soha eszedbe se jutott volna, hogy hegedülni tanulj! Mondd, hogy nem így volt?!
A többi izgatott suttogás.
Csönd. A várakozás csöndje. És megint az a csúfondáros nevetés. A lány mintha ágyban heverne. Egyik oldalról átfordul a másikra. Hasra fekszik. Párnáját paskolgatja. Belenevet a párnába. Soha többé nem kísérsz el sehova!
Hangok szálltak át a szobán.
Mintha egyszerre többen beszélnének. Szidnak valakit.
A férfi félig felemelkedett. Apát szidják! Hogy mindent eltékozolt! (Tékozolt... Istenem!) Soha semmit se lehetett rábízni. És még a holmiját is szétszórta.
Egy női hang. – Te mindent előhagytál! Szétdobáltál! A teásészét is otthagytad az asztalon! A parizerhéjakat!
Most már felállt. Belekapaszkodott a szék vállába. Ki ez a hang? Még csak nem is emlékeztet anya hangjára. Hát akkor? Miféle nő? Hogy került ide? És apa... leinti? Visszavág neki?
Apa meg se szólalt.
Egy másik női hang elfulladva. – Miért nem tudsz velem maradni? Miért kell mindig elmenned?
Csönd szállt a szobára. Az éjszaka végtelen szomorúsága. Ebből a csöndből tört fel egy férfihang.
– A te emlékeid nagyon is a múltban gyökereznek.
– A múltban! Miket tudsz mondani!
A többi már megint suttogás.
Ki ez a nő? Ki ez a férfi? És a többiek? Kik ülnek ennél az asztalnál?
Ott állt a székbe kapaszkodva. A keze végigsimított a szék hátán. Lecsúszott róla. Érezte, hogy a szék fellélegzik. Megkönnyebbül. A bútorok ingerültsége. Az az ellenséges ingerültség. Kiment a szobából.
Az ajtóból még visszafordult. Talán mondani akart valamit, vagy éppen csak elbúcsúzni.
– Fölösleges, uram! Teljesen fölösleges!
Ahogy behúzta maga mögött az ajtót, rákezdték.
– Micsoda képmutató alak!
– Egyáltalán mit akart itt?
– Talán még őt kell sajnálni!
– Sajnáltatja magát! Nagyon jó!
Bosszús, mogorva reccsenések.
Csönd. A bútorok csöndje.

(1980)

Szövegközlés: Mándy Iván: *A bútorok*. (1980) Magvető Kiadó, Budapest. 5–11.

A feladatkiírás szempontjaira a vizsgázónak mindenképpen szükséges válaszelemeket adnia; ezek hiánya tartalmi pontvesztéssel jár.

A **Tartalom** értékelése során akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó a feladatban megadott szempontok mindegyikét kifejti.

Bemutatja:

1. mennyiben tér el Mándy Iván novellája a klasszikus műfajtól,
2. a novella tér – idő viszonyait,
3. milyen nézőpontok érvényesülnek a műben, és milyen nyelvi megoldásokkal él a szerző, hogy kifejezze a hiányt mint létérzést.

Lehetséges válaszelemek:

Mándy Iván a novella műfajának megújítója a modern magyar irodalomban. 1980-ban jelent meg *A bútorok* című novellaciklusa, melynek darabjait a címben kiemelt tárgyak – bútorok – kulcsszerepe kapcsolja össze. Mándynak annyira fontosak a tárgyak, hogy a tárgyakat vizsgálva fejti meg, felőlük közelíti meg az embereket. Az, hogy miként viszonyul valaki egy tárgyhöz, az az embert is jellemzi, nem csak a tárgyakat. Éppen ezért beszélhet az író az emberiről a tárgyakat vizsgálva.

A klasszikus novella műfajától való eltérés

Mándy Iván *A szobában* című novellája a hagyományosan megszokott kisepikai elemzési szempontokkal nem írható le. A már első olvasásra feltűnő különbség **a történet elhagyása, a több síkon is jellemző történetnélküliség:**

- a jelen idejű, reális valóságban nincs történet, mindössze annyi, hogy a férfi új lakásba költözött, erre mindössze a dőlt betűvel szedett *jobb* szó utal, és éjszakai álmából felébredve kiselejtezésre ítélt szobabútorai között téblábol (antitörténet);

- a szoba, illetve a szobában lévő bútorok hangulati értéküknél fogva felidéznek az elbeszélő látomásokkal keveredő emlékeit: a családi vitákat, a bútorokat használók életének foszlányait; ezek azonban nem állnak össze egységes történetté → mozaikosság, asszociációs technika érvényesül;

- ugyanígy a bútorok „élete” is inkább a filmbeli vágások, áttűnések technikájára emlékeztet, mintsem önálló történetre.

A szobában cím a helyszínt jelöli meg, de **nem a megszokott környezetrajzot** kapjuk a szoba és a bútorok bemutatásával, hanem maga **a tárgyi környezet kerül kitüntetett pozícióba, válik főszereplővé.** (A tárgyaknak a világirodalomban kisebb szerep jut, mint az emberi szereplőknek.)

Mándy a tárgyi világot perszonalifikálja, saját karakterjegyeket tulajdonít a tárgyaknak. Az antropomorfizációnak különböző szintjeit látjuk a novellában.

A szobában található tárgyak nemcsak egy megszemélyesítés erejéig kelnek életre – „*a szék fellélegzik. Megkönnyebbül*” – hanem külön világot élő teremtmények:

- gondolkodnak: „*Roskatag ócskaságok vagyunk! Semmi helyünk egy lakásban!*”

- beszélnek, dialógust folytatnak egymással: „*megbeszéltek valamit*”, „*hírt közölt*”, „*Pusmogva tárgyaltak.*”, „*Micsoda képmutató alak!*” és az emberi világgal: „*Mi az igazság? Halljuk!*”

- éreznek: „*Az asztal sértődöttsége*”, „*Bosszús, mogorva reccsenések*”.

Az elszállításra váró székek méltatlankodnak: „*Még be merte ide tolni a kését!*”

- teljes emberi sorsot, karaktert, életutat sűrítenek magukba. Az ebédlőasztal kitüntetett szerepet kap a szoba közepén: „*Az ebédlőasztal egy hírt közölt velük*”, tőle indul el az információ, amit aztán a többi bútor továbbad. A bútorok között is megvan a (családi) hierarchia: ebédlőasztal,

székek, szekrény, komód, kis komódok, mintha egy családot látnánk a családfőtől haladva a gyerekekig.

A szövegben az is feltűnő, hogy nemcsak a tárgyak elevednek meg, hanem **az emberek is tárgyszerűekké válnak**. Nem valóságos alakként vannak jelen, csak emlékképek, hangfoszlányok szintjén idéződnek fel: egy kislány csúfondáros nevetése, panaszos, szemrehányó férfihang, többen beszélnek, „*Apát szidják*”, egy női hang, egy másik női hang. Az emberek éppúgy megjárják az életkorok stációit, mint a bútorok. Sorsuk éppúgy az elhagyatottság, az enyészet, a feledés, mint a tárgyaké. „*Ki ez a nő? Ki ez a férfi? És a többiek? Kik ülnek ennél az asztalnál?*”

Ennek a kiegyenlítődésnek a következtében folyhat párbeszéd ember és tárgy között.

A novella tér – idő viszonyai

A *Szobában* című műben **eltérően alakulnak a klasszikus novellákban megszokott tér – idő viszonyok** is. Nem maga az epikus történet/antitörténet hordozza az elbeszélés tér- és időképzését, hanem fordítva: egy adott térképzet, a szoba mint helyszín válik formaképző elemmé. A felidézett dolgoknak annyiban van közük egymáshoz, ahogy a helyszín összeköti őket. A novellának nincs behatárolható idővonatkozása. Az idősíkok gyakran egymásba mosódnak, összetorlódnak; múlt és jelen, emlék és valóság, valószerű és valószerűtlen világ felcserélődik, keveredik. Az idősíkok egybejátszása pont arra hívja fel a figyelmet, hogy a mai emberben ambivalens érzésként/élményként van jelen a múlt állandósága és a jelen emberének változást sürgető vágya. Az egyetlen szereplő (a férfi) éppen akkor kerül időzavarba, amikor az új lakásba költözve ki szeretné cserélni a bútorokat. Újat is akar, de sajnálja is a régiakat az emlékek miatt. „*Mintha magyarul akarna. Vagy éppen mentegetőzni. Ide figyeljete! Ki tudja, mikor kerül sor arra... Még hónapokig itt maradhattok... talán egy fél évig is.*” Mozaikszerű, térben és időben töredezett építkezési mód jellemzi a novellát.

Nézőpontok, nyelvi megoldások

Az **elbeszélői nézőpont** megnevezhetetlen, bizonytalan, változó:

- hol a történetmondó, egy külső nézőpontú elbeszélő beszél: „*A férfi a köpeny övét csavargatta. Egészen szorosra húzta, majd kioldotta*”,
- van, hogy egyértelműen a bútorok beszélnek: „*Mi az igazság? Halljuk!*”, „*Micsoda képmutató alak!*”,
- van, hogy egyértelműen a férfi beszél: „*Ide figyeljete! Ki tudja, mikor kerül sor arra... Még hónapokig itt maradhattok... talán egy fél évig is. És higgyétek el, nem én főztem ki ezt az egészet!*”,
- nem lehet eldönteni, hogy ki beszél, mert a narráció a szabad függőbeszéd révén minduntalan átlép valamelyik szereplő/tárgy belső nézőpontjába, a szabad függőbeszéd elmosza a beszélői nézőpontok közti éles határokat: „*A bútorok nem törődtek velem. Észrevették, de egyszerűen nem törődtek velem. Csak hadd ácsorogjon ott az ajtóban.*”, „*Tudják, hát persze hogy tudják!*”, „*Kimondta! Most aztán kimondta!*”.

Az **élőbeszédszerű megszólalások** is megőrződnek mind a szereplők, mind a narrátor nyelvében, ezzel is közelítve a szólamokat: „*De hát mindig én kísértelek el Gizi nénihez! Amióta csak odajársz hegedülni. Én mutattalak be a Gizi néninek. – Szünet. – És azt se felejtjük el, hogy én beszéltelek rá erre az egészre. Soha eszedbe se jutott volna, hogy hegedülni tanulj! Mondd, hogy nem így volt?!*”, „*Csak hadd ácsorogjon ott az ajtóban.*”, „*Még be merte ide tolni a képét!*”.

A novella **beszédmódját** – az epikus történet elhagyásából és az elbeszélői tárgyiasságból következően – az erős nyelvi lefokozottság, a sűrítés, a kihagyás, **a hiány jellemzi**. A rövid, egyszerű, **gyakran hiányos mondatok** nem mondanak többet, mint amit szó szerint

kimondanak: „*Végignézett a társaságon. A társaság.*”, „*Csend. A várakozás csöndje.*” Az elbeszélő nem magyaráz, nem értelmez; az író nem boncol, nincs mellékes megjegyzése.

Egyszerűen vizuálissá teszi az emberben legbelül gomolygó állapotot.

A mondatokból gyakran elmarad, hiányzik az állítmány: „*És egyszerre csak odabent az ebédlőben*”, „*A bútorok mozdulatlansága*”, „*Mélységes hallgatás. Az asztal sértődöttsége. A székeké.*”

A szöveg leíró jellegéből fakad a Mándyra jellemző **dísztelen, nominális stílus**, amely azonban nem öncélú. A statikusság éppen az ember létmódját – a cselekvésképtelenséget, a kallódást, a várakozást, a hiányt – idézi. Emberek és tárgyak közös sorsát.

Tárgyias szemléletmód vagy dehumanizáció? Miért eleveníti meg a tárgyakat és helyezi kitüntetett pozícióba Mándy? Talán hogy megőrizzen egy letűnőfélben lévő világot, amikor még a tárgyaknak volt történetük, részei voltak az ember életének; amikor az ember és a tárgyai között volt még kapcsolat, harmónia; amikor otthonosság, meghittség sugárzott a bútorokból, és atmoszférája volt az ember tárgyi környezetének.

Minden, a feladatkírásnak megfelelő, a javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható!

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA 20 pont	
Tárgyi tudás, általános tájékozottság; problémaérzékenység, gondolatgazdagság; gondolatmenet, szövegfelépítés; nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) szerint.	
Tartalom	
5–4 pont	releváns, tárgyszerű választ ad a feladat valamennyi szempontjára; bizonyítja tájékozottságát, kritikai gondolkodását, alkalmazza tárgyi tudását;
3–2 pont	a feladatmegoldásban részleges válaszok; hiányos tájékozottság, esetleges tárgyi tévedés/ek;
1–0 pont	erősen hiányos megoldás, kitér az adott szempontok elől; tájékozatlanság, félreértések;
Problémaérzékenység	
5–4 pont	problémamegoldó gondolkodás, meggyőző, kifejtett állítások, következtetések; gondolati érettség, nyitottság, gondolatgazdagság, ítélőképesség érvényesülése;
3–2 pont	helyenként kifejtetlen, megalapozatlan állítások; kevésbé releváns, közhelyes gondolatok;
1–0 pont	érzéketlenség a problémára; irreleváns megállapítások, félreértések, felületes megközelítés;
Gondolatmenet	
5–4 pont	relevánsan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem: 150–450 szó;
3–2 pont	meggyőző gondolatmenetre törekvés; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem (150–450 szó);
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (150 szó alatt); elvárt feletti terjedelem (450 szó fölött);
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	
5–4 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, gördülékeny megfogalmazás, kifejező mondatszerkesztés; gazdag, pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; kiváló nyelvhelyesség;
3–2 pont	választékosságra törekvés; néhol töredékes előadásmód, mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, bizonytalanság a nyelvi regiszterben; néhány nyelvhelyességi hiba;
1–0 pont	igénytelen, dagályos nyelvhasználat; stilisztikai hibák, szegényes, pongyola mondatszerkesztés, szókincs; értelemzavaró megfogalmazások (nyelvhelyességi hibák);

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA

HASZNÁLATI UTASÍTÁS

A mellékelt novellák rövidegük ellenére is teljes értékű írások. Előnyük, hogy az ember időt spórol velük; mert nem igényelnek hosszú hetekre-hónapokra terjedő figyelmet. Amíg a lágy tojás megfő, amíg a hívott szám (ha foglaltat jelez) jelentkezik, olvassunk el egy Egyperces Novellát.

Rossz közérzet, zaklatott idegállapot nem akadály. Olvashatjuk őket ülve és állva, szélben és esőben vagy túlsúfolt autóbuszon közlekedve. A legtöbbje járkálás közben is élvezhető!

Fontos, hogy a címekre ügyeljünk. A szerző rövidegre törekedett, nem adhatott hát semmitmondó fölíratokat. Mielőtt villamosra szállnánk, megnézzük, milyen jelzésű a kocsis. E novelláknak éppily fontos tartozékuk a címük.

Ez persze nem azt jelenti, hogy elég csupán a fölíratokat olvasgatni. Előbb a cím, aztán a szöveg: ez az egyetlen helyes használati mód.

Figyelem!

Aki valamit nem ért, olvassa el újra a kérdéses írást. Ha így sem érti, akkor a novellában a hiba. Nincsenek buta emberek, csak rossz Egypercesek!

Forrás:

Örkény István 1968. Használati utasítás. In: Örkény István 1968. *Válogatott egyperces novellák*
<http://mek.niif.hu/06300/06345/06345.htm#1>

„Sok vagy kevés: az irodalomban rendszerint értelmetlen szavak. Terjedelmes műveket érezhetünk rövidnek, és egy húszsoros verset terjengősnek. A műveknek egyedül a minősége érvényes.

Szent János Evangéliuma nem rövidebb a Háború és békénél, s a Háború és béke nem hosszabb egy Shakespeare-sonettnél.”

Forrás:

Pilinszky János: *Költői hitvallás* (Bözsöny Ferenc) /részlet/ [Hangfelvétel; Magyar Rádió, 1965. október 17.]
https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/PILINSZKY/pilinszky00989/pilinszky00990b/pilinszky00990b.html?fbclid=IwAR1RXui1ULP2jT3rNTM0IxxZBhbAwGSi5C4fluk_3y1oi2df6dfRaeTBvSs

Mit gondol: a „sok” és a „kevés” valóban értelmezhetetlen szavak lennének az irodalomban? Mérhetők-e percekben, oldalakban az irodalmi alkotások? Álláspontját támassza alá legalább három irodalmi példával! Ön szerint van-e kapcsolat a szépirodalmi művek esetében a tartalom, a minőség és a terjedelem között? Fogalmazásában utaljon a fenti szövegek közlések legalább egyikére!

Megoldása összesen 150–450 szó terjedelmű legyen!

A tartalom és a problémaérzékenység szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó

- érdeemben állást foglal a feladatban megfogalmazott kérdésekkel kapcsolatosan (ti. hogy a „sok” és a „kevés” valóban értelmezhetetlen szavak lennének az irodalomban, ill. hogy mérhetők-e percekben, oldalakban az irodalmi alkotások?), s kifejtését legalább három, releváns irodalmi példával támasztja alá;
- kifejti, milyen kapcsolat lehet a szépirodalmi művek esetében a tartalom, a minőség és a terjedelem között;
- fogalmazásában utal a fenti szövegek közlések egyikére.

Lehetséges tartalmi elemek / várható válaszelemek

- Örkény „egyperceseivel” iskolát, egyes szakirodalmak szerint új műfajt teremtett.
- Tömörség: azokra a műalkotásokra jellemző művészeti minőség, melyeknek formaelemei különös intenzitással fejezik ki a tartalmat. Optimális mértéke a konkrét tartalom és forma függvénye, mert a tömörség hiányából fakadó terjengősség és a túlzott tömörségből fakadó bonyolultság, érthetlenség egyaránt művésztlen.
- Terjengősség: a tömörséggel ellentétes, negatív művészeti minőség, a terjedelem túlméretezettsége a tartalomhoz képest; unalmassághoz vezethet. A bőbeszédűség vagy szószaporítás „a közlésnek mesterséges és fölösleges hosszadalmassága” (*Nyelvművelő kézikönyv II.* 1985: 521.), más elnevezéssel redundancia.
- Minden műalkotás esetében meg lehet vizsgálni, hogy az adott műalkotás esetében, az adott epikai, lírai, drámai beszédhelyzetben van-e funkciója a műfajválasztásnak, illetve a művészi kifejezőmód megválasztásának (ti. a tömörítésnek vagy a terjengősségnek, bőbeszédűségnek).
- Ahogyan a szónoki beszédben bizonyító ereje van a szerkezetnek (fontos az érvek elrendezése, s bizonyító erővel bír a stílus is), úgy az irodalmi alkotások esetében is fontos jelentésadó szereppel bírhat a szerkezet, a forma. Az adott irodalmi műfajok formai jellegzetességei és a tartalom kapcsolata az adott epikai, lírai, drámai beszédhelyzetben.
- Szerzői szándék és olvasói elvárás, attitűd kettőse.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható!

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:
~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától *A magyar helyesírás szabályainak* 12. kiadása alapján történik.
  - Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központozási hibák minősítését l. alább.)
  - A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, szimbólum, ars poetica, motívum)
  - A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. a *-ban/-ben* és a *-ba/-be* határozóragok tévesztése).
  - Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjelben van. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.
-

- A helyesírási hibákat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban, valamint a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- **A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:**
  - a vizsgázó a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldás terjedelme kevesebb, mint 40 szó
ÉS
  - a reflektáló szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldás terjedelme kevesebb, mint 15 szó
ÉS
  - a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró javítani kívánt szót /szavakat egy vonallal áthúzza, a helyesnek vélt szót /szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban (pl. *friss, kommunikáció, kötelezettség*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, dühhel/dühvel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek esetében (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*)
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *folyik, folyjon, megfojtja*)
- a felszólító módú igealakok írásában előforduló hibák (pl. *higgyen, hagyja*)

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, a tagadott szóval, a tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, vízi, jószívű*); (az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), kémiaszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központoszási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központoszási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központoszási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

Öt (bármely típusú) központoszási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központoszási hibákkal 4 hibapontnál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központoszási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	8
3–4	7
5–6	6
7–8	5
9–10	4
11–12	3
13–14	2
15–16	1
17–	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltsága) alapján. A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható és/vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, és/vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, és/vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználata rendezettsége) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.